

Flamenco

José Mercé . Pepe Habichuela . Moraíto Chico

zaterdag 14 februari 2004

Flamenco . Seizoen 2003-2004

Dolores Agujetas cante
Parilla de Jerez gitaar
Pedro Machuca de los Santos palmero
Diego Machuca de los Santos palmero
Trini de la Dolores dans
vrijdag 6 februari 2004

José Mercé cante
Pepe Habichuela, Moraíto Chico gitaar
NN palmero
zaterdag 14 februari 2004

Juan Peña 'El Lebrijano' cante
Pedro Peña gitaar
NN jaleos, palmeros
dinsdag 2 maart 2004

José Mercé cante
Pepe Habichuela, Moraíto Chico gitaar
NN palmero

begin concert **20.00 uur**
pauze **20.45 uur**
einde omstreeks **21.50 uur**

ism. **Sfinks**

inleiding **Michel Gillain** . **19.15 uur** . Foyer
teksten programmaboekje **André Fonteyne**
coördinatie programmaboekje **deSingel**
druk programmaboekje **Fotogravure Godefroit**

gelieve uw **GSM** uit te schakelen!

Foyer deSingel

enkel open bij avondvoorstellingen in Rode en/of Blauwe Zaal
open vanaf 18.40 uur
kleine koude of warme gerechten te bestellen vóór 19.20 uur
broodjes tot net vóór aanvang van de voorstellingen en tijdens pauzes

Hotel Corinthia (Desguinlei 94, achterzijde torengedouw ING)

- Restaurant **HUGO's** at Corinthia
open van 18.30 tot 22.30 uur
- Gozo-bar
open van 10 uur tot 1 uur, uitgebreide snacks tot 23 uur
deSingelaanbod: tweede drankje gratis bij afgifte van uw
toegangsticket van deSingel voor diezelfde dag

José Mercé

De cante flamenco is sinds Antonio Mairena intellectueler geworden. Je moet vandaag wéten hoe de 'tercios' (gezongen verzen) zich tot de maat en de rest van de copla verhouden bijvoorbeeld. De pioniers vonden dat minder belangrijk, ze bewogen zich vrijer, net zoals oude blueszangers weinig gaven om een maat meer of minder. José Mercé is een cantaor van middelbare leeftijd (19 april wordt hij negenenveertig) en dus moet hij zich ook naar de regels plooiën, als hij voor 'puur' wil doorgaan. En puur wil hij zijn, deze fiere nazaat van de legendarische Paco la Luz.

José Soto Soto, alias José Mercé, werd geboren in Jerez de la Frontera, de bakermat van de flamenco, en meer bepaald in de zigeunerwijk Santiago, in de calle de la Merced, straat genaamd naar de kerk van de Genade, la Merced - en vandaar zijn bijnaam. Alle gitano's in Jerez zijn familie van elkaar, zegt José Mercé: hijzelf is de achterkleinzoon van Paco la Luz, beroemd om twee siguiriyas die zijn naam dragen, en de neef van legenden als El Sernita en Sordera. Maar al zijn alle familieleden geen professionele artiesten, ze dansen en zingen allemaal. José herinnert zich een trouwfeest in zijn familie waarbij een heleboel grote flamenconamen aanwezig waren: Antonio Mairena, Fernanda en Bernarda de Utrera, Terremoto, El Sernita, El Sordera en anderen. De sfeer was zo fantastisch en de emoties zo geweldig, dat de feestvierders hun hemden stukscheurden. De kleine José zat op de schoot van een tante, en ook zijn hemdje werd stukgetrokken. Van kindsbeen af zat José dus helemaal in de pure cante ondergedompeld. Amper veertien werd hij door de befaamde cantaor Roque Montoya, bijgenaamd 'Jarrito',

meegelokt naar de 'tablaos'. De ouders vonden José nogal jong, maar Jarrito beloofde goed voor de kleine te zullen zorgen. José Mercé startte zijn carrière in een tablao van Cádiz (50 km van zijn geboortestad Jerez), waar hij met de toen al beroemde Rancapino, Juanito Villar en Pepa de Utrera optrad. Jarrito trok hem het jaar daarop mee naar Madrid en daar mocht José achter dansers zingen. "Ik zong voor al de bekende dansers", zegt José Mercé, "op een paar uitzonderingen na." Op zijn zeventiende was hij bij Mario Maya, een van de beste dansers uit de geschiedenis, en nu nog altijd actief als choreograaf, en van '73 tot '83 was hij vast bij de grote Antonio Gades. Je kunt ze samen zien in de prachtige film van Carlos Saura: 'Bodas de Sangre', naar het beroemde stuk van Federico García Lorca. "Maar na tien jaar ten dans gezongen te hebben, werd ik het beu", zegt José. "Niet dat ik mij die periode beklag, want elke cantaor zou zo moeten beginnen: daar leer je de discipline van tempovastheid, juist ritme en compás. Maar ik wou de pure cante zingen, vooraan, met alleen een gitarist naast mij, mij helemaal uitleven in de meest traditionele vormen." En die tradities gaan terug op, natuurlijk, overgrootvader Paco la Luz, reus Manuel Torre en Juanito Mojama, allemaal Jerezanen. Het liefst luisterde de gerijpte José Mercé naar idolen als de geraffineerde Don Antonio Chacón en de geniale Manolo Caracol. Maar hij is zeker geen louter echo van het verleden. Al wie Mercé live zag (hij trad op in Brussel in 1988 en een laatste keer in Antwerpen in 1993) werd getroffen door zijn originaliteit en verwoed engagement: hij vecht met de cante, zoals de aficionados zeggen, hij gaat tot het uiterste van de expressiviteit. Je kan stellen dat bij hem, zoals bij de meeste gitano's, de expressiviteit belangrijker is dan het esthetische. En terzelfdertijd is hij een meester in het nuanceren en het uitdrukken van tragiek.

Na met Gades in Europa, Amerika en tot in Japan rondgetoerd te hebben, begon hij aan Concursos deel te nemen.

Een typisch Andalusisch verschijnsel: je moet blijkbaar ergens in een examen geslaagd te zijn om als zanger carrière te maken. Hij behaalde de prestigieuze Copa de Jerez en in '86 eventjes twee eerste prijzen in de belangrijkste van alle wedstrijden: het Concurso Nacional de Arte Flamenco van Córdoba. In '86 werd hij tweede in de IVde Biennale van Sevilla. En vandaag wordt hij algemeen beschouwd als een van de beste cantaores van Spanje, en allicht de best betaalde.

In een interview uit 1984, in de Andalusische Revista Candil, zei José Mercé: "De pure flamenco kent momenteel twee afwijkingen: de pogingen tot fusie en het invoeren van vreemde instrumenten als fluit, percussies en violen. Wat mij interesseert, is de zuivere flamenco, zoals die altijd in mijn familie werd gezongen. Daardoor win je misschien minder geld, maar wat telt, is te doen waar je zin in hebt." Sindsdien veroverde hij wel het Spaanse en het internationale publiek met cd's waarin violen, percussie en koren de muzikale kleur bepalen: cd's als 'Del amanecer', in samenwerking met gitarist Vicente Amigo (1998), 'Aire' (2000) en 'Lío' (2002), alle drie uitgebracht op Virgin, zetten overal massa's in beweging, en Mercé is op de podia vaak in dezelfde combinaties te zien. In de cd 'Aire' hoor je Mercé zelfs een heuse blues zingen, gebakt door bluesgitarist Javier Más en basist Stephen De Swardt, uiteraard in het Spaans gebracht: 'Aregao'. Maar hij treedt ook op in de traditionele formule zang en gitaar, zoals vanavond in deSingel, wat de onovertroffen combinatie blijft voor de cante jondo, of diepe zang (siguiriyas, tientos, martinetes, tonás). Met zijn vaste begeleider Moraíto, en voor de gelegenheid ook met Pepe Habichuela. En de nodige palmeros, die met hun ritmisch handgeklap (palmas) de feestelijke cantes ondersteunen en vaart geven (bulerías, alegrías, tangos).

De traditie van Paco La Luz

Twee van de oudste grondleggers van de cante jondo in Jerez zijn Manuel Molina en Paco La Luz, allebei cantaores uit de negentiende eeuw. De wijk San Miguel volgde eerder Molina, want daar woonden zijn nazaten, de wijk Santiago Paco La Luz, om dezelfde reden. Molina bracht siguiurias, soleares en martinetes die uitmuntten door hun wilde, gepassioneerde emotionaliteit. La Luz creëerde twee siguiurias die zijn naam blijven dragen, en die een minder heftige expressie uitlokken, een meer beheerste structuur hebben (voor detail-lovers: minder lange intro-ayes, dalende inflecties, kleinere ambitus, minder nadrukkelijke hereneming van de eerste verzen), siguiurias die klassieker van vorm blijken dan die van El Viejo de La Isla, uit San Fernando, die er de inspirator van was.

De eerste siguiriya van La Luz heeft een melodische structuur die erg veel cantaores van Jerez en elders overnamen. Die is niet gebonden aan één typische copla, want de zangers linkten er verschillende teksten aan. Enkele van de vaakst gehoorde zijn de volgende.

Mi hermana Alejandra
a la calle me echó
Dios se lo pague a mi hermano Currito
que me arrecogió

*(Mijn zuster Alejandra
gooide mij op straat
God zal het mijn broer Currito belonen
want hij heeft me onderdak verleend)*

Si yo lo supiera
que no me quería
yo renegara de Dios y me fuera
a la morería

*(Had ik het geweten
dat ze me niet liefhad
ik verloochende God
en liep over naar de morenwijk)*

Toíto el cementerio
lo traigo andao
La sepultura de mi compañera
yo no la he encontrao

*(Heel het kerkhof
afgedweild
Het graf van mijn vriendin
niet gevonden)*

De siguiriya nummer 2 van Paco La Luz - zo wordt zij genoemd - leunt iets meer aan bij de cantes van Puerto de Santa María (op een steenworp van Jerez) dan bij die van Jerez. Zij wordt vaak gebruikt als slot van een reeks siguiriya-copla's en wordt gevolgd door een cambio (overgangscopla). Meestal wordt hierbij de copla 'Dolores' gebruikt.

De noche no duermo
y de día no como
sólo pensando en mi compañera
yo me vuelvo loco
Dolores, Dolores mía
en un laíto de corazón
te llevo metía

*(’s nachts slaap ik niet
overdag eet ik niet
als ik maar even aan mijn vriendin denk
word ik gek
Dolores, mijn Dolores,
in een hoekje van mijn hart
neem ik je mee)*

Moraíto

Manuel Moreno Junquera, beter bekend als Moraíto, is sinds jaren de vaste gitarist van José Mercé. Hij heeft de meest Jerezaanse sound van alle gitaristen, een sterk gevoel voor compás en veel inlevingsvermogen en wordt dan ook erg vaak als begeleider gevraagd door de flamencozangers. Ook als sologitarist heeft hij zijn sporen verdiend, want op zijn solo-cd's ('Morao y oro', Auvidis 1992, en 'Morao Morao', Mercurio 1999) toont hij zich verrassend virtuoos. Zo resulteerde bijvoorbeeld zijn persoonlijke visie op de klassieke rondeña van Ramón Montoya in een heus meesterwerk (op de cd 'Morao y oro'). Hij was amper elf jaar toen hij in 1966 op een festival met ronkende flamenconamen de eerste prijs voor gitaar won. Onder de indruk tipte de geniale Manolo Caracol hem onmiddellijk bij zangdiva La Paquera de Jerez die haar vaste gitarist Parrilla de Jerez een tijdje noodgedwongen moest missen, en Moraíto nam Parrilla's plaats in. Aankomende tiener en reeds professioneel. Die Parrilla was toevallig ook zijn idool, zoals ook die andere gitarist: Paco Cepero. In 1984 kreeg hij de Copa de Jerez, een prestigeprijs, uitgereikt door de Cátedra (leerstoel) de Flamencología. Ondertussen had Moraíto een hele carrière opgebouwd in Barcelona en de tablao's van Madrid. Ondervraagd over zijn scholing antwoordde hij ooit: in de bijna dagelijkse 'juergas' in de corrales van Jerez. Die corrales zijn de patio's waar een aantal woningen op uitkomen, en waar de deuren nooit gesloten zijn. Daar leren de kinderen hun eerste flamencopassen zetten, aangevuurd door feestende volwassenen. Daar groeide Moraíto op, met als mentoren zijn vader gitarist Juan Morao en zijn oom gitarist Manuel Morao (vaste begeleider van Terremoto zaliger).

Pepe Habichuela

José Antonio Carmona Carmona komt niet uit Jerez, zoals wel José Mercé en Moraíto, maar uit Granada. Generaties lang bracht de Carmona-familie gitaristen voort. De vader en de grootvader waren al gerenommeerde gitaristen. De bijnaam Habichuela komt van de vader wegens zijn tengere lichaamsbouw. 'Pareces una habichuelita' (Je ziet eruit als een sperzieboontje) zeiden de burens, en de (vriendelijke) spotnaam bleef kleven. Pepe erfde die over, zoals ook zijn broers: gitaristen Juan en Carlos, en danser Luis. Zoals ook zijn zoon José Miguel (Josemi), gitarist van de moderne rumba- en salsa-groep Ketama. De drie zusters van Pepe zijn danseressen. Lange tijd was oudste broer Juan Habichuela, nu eenenzeventig, een van de beroemdste begeleidingsgitaristen van Spanje, de meest klassieke ook. Pepe, nu zestig, is niet op evenveel platen te horen als Juan, maar het scheelt weinig. Hij begeleidde immers zangers als Carmen Linares, Enrique Morente, Chaquetón, Pansequito, Sorroche, El Cabrero en anderen. Als solist heeft hij drie cd's op zijn actief, wat niet zoveel is als men zijn leeftijd in acht neemt. "Ik ben lange tijd bang geweest om een gitaarplaat op te nemen", zegt Pepe Habichuela, "want we beleven nu de glorie van de gitaar." Bang van de concurrentie van referentiepunten als Paco de Lucía, Serranito, Manolo Sanlúcar, Vicente Amigo? Die vrees bleek al vlug ongefundeerd toen zijn solo-cd's uitgebracht werden, omdat Pepe zich daarop als een erg originele persoonlijkheid openbaarde. Van bij de aanvang (de cd 'A Mandeli', opgedragen aan zijn grootvader, Nuevos Medios 1983) loofden de critici zijn onovertroffen flamencogevoel in de siguiurias, zijn gedurfde benadering van de rumbas, zijn ritmische opwindings in de alegrías en bulerías, vooral dankzij zijn onweerstaanbare rasgueados, huistechniek van de Habichuela's. Die zo typische rasgueados leerde Pepe van zijn vader, bekend onder de bijnaam Tío José, en zou een vertrouwde techniek zijn in de

woonspelonken van de Sacromonte in Granada. Pepe Habichuela gaf er een persoonlijk cachet aan. De tweede cd, 'En rama' (Nuevos Medios 1997) werd door de pers nog gunstiger onthaald, maar de derde, 'Yerbagüena', opgenomen met de Indiase filmcomponist en violist Chandrú, en de Bollywood Strings, gaf hem een definitieve plaats binnen het nu al uitgebreide terrein van de 'progressieve' flamenco, van de vernieuwers. In de tussentijd had Pepe al andere fusiemogelijkheden verkend, en onder meer met jazzfiguren als Don Cherry en Jaco Pastorius opgetreden.

Met José Mercé aan zijn zijde kan Pepe Habichuela tot 'nieuwe' dingen uitdagen, of hij kan ook heel klassiek overkomen - en in elk geval: heel flamenco. De aficionado's zijn benieuwd.

Klein flamencovocabularium

Aficionado: een liefhebber, meer bepaald van flamenco en corrida.

Alegrías: typische zang uit Cádiz, hoort bij de groep van de cantiñas.

Bailor(a): danser(es) die de flamenco interpreteert, in tegenstelling tot de bailarin(a) van de klassieke dans.

Baile: naam gegeven aan de flamencodans. In de klassieke dans: danza.

Bulerías: zang en dans op een snel ritme, stamt af van de soleares. Vooral die uit Jerez zijn erg gereputeerd.

Cabal: cante in majeur, vaak gezongen als slot (remate) van een siguiriya of als overgang (cambio).

Cambio: zie Cabal.

Cantaor(a): flamencozanger(es).

Cante: synoniem voor flamencozang (in tegenstelling tot canto: algemene Spaanse benaming voor zang).

Cante Jondo: uit het Andalusisch: diepe zang.

Cantes de Levante: de Levante, letterlijk opgaande zon, groepeert enkele Oost-Andalusische provincies: Almería, Jaén, Málaga en Granada. Murcia, net niet in Andalusië, wordt toch opgenomen in dezelfde groep. De cantes de Levante zijn derivaten van de plaatselijke fandangos: granainas, malagueñas, tarantas, tarantos, cartageneras, mineras, murcianas ea.

Cantes de Ida y Vuelta: letterlijk "heen en terug". Algemene term voor de Spaans-Amerikaanse cantes en dansen die de oceaan in beide richtingen zouden hebben overgestoken om zich in Spanje te vestigen en in het bijzonder in de flamenco. Groepeert stijlen als de rumba, de guajira, de milonga, de vidalita.

Cantiñas: gezangen uit Cádiz. In deze familie situeren zich de alegrías, caracoles, mirabrás, rosas en romeras.

Compás: Spaanse term voor maat, metrum. Binnen de flamenco staat deze term voor het specifieke ritme van elk type zang.

Cuadro: een groep flamenco artiesten, meestal samengesteld uit zanger(s), gitarist(en) en danser(s), die samenkomen voor een voorstelling, meer bepaald in een tablao.

Duende: gemoedsgesteldheid, op de trance af, die door de flamenco wordt veroorzaakt.

Falseta: gitaarsolo, melodische sequens, in tegenstelling tot de rasgueado (ritmische sequens).

Fandango: zang uit de Andalusische folklore die heel vaak dicht bij de flamenco staat. Vooral de fandangos uit Málaga, Granada en de Levante (Oost-Andalusië), alsook de artistieke fandangocreaties (fandangos personales of grandes), horen bij het flamencorepertoire, terwijl die uit Córdoba en Huelva dicht bij de folklore zijn gebleven.

Gitano: Spaanse zigeuner.

Jaleo: kreten om de artiesten aan te moedigen. Jaleo is ook een flamenco-stijl uit Extremadura (verwant aan de bulería).

Juerga: intieme bijeenkomst met vrienden om te feesten en flamenco te zingen.

Malagueña: zang afgeleid van een fandango van Málaga, die in de negentiende eeuw in het flamencorepertoire verscheen.

Martinete: zang van de smid, ontleent zijn naam aan de grote hamer van de smeden.

Minera: zang uit de streek van La Unión (Murcia) die vaak over het werk in de mijnen handelt. Een van de stijlen van de Levante.

Palmas: ritmisch handgeklap dat de zang of dans begeleidt. In de gewone palmas slaat men met de vingers van de ene hand in de handpalm van de andere. De palmas sordas worden gebruikt om zachte stukken zang niet te storen, en daarbij worden de twee handpalmen tegen elkaar geslagen.

Palo: term voor elk type zang, in tegenstelling tot de verschillende lokale of individuele stijlen.

Payo: niet-zigeuner.

Peña flamenco: een gespecialiseerde flamencoclub, voor aficionados. De peñas zijn gegroepeerd in federaties per provincie.

Petenera: cante uit de provincie Cádiz.

Rajo: verscheurdheid, eigen aan sommige stemmen, vooral van zigeuners.

Rasgue(ad)o: gitaartechniek waarbij alle vingers waaivormig geopend worden, gebruikt in de ritmische sequensen. Deze term duidt ook op de ritmische sequens, in tegenstelling tot de melodische sequens of falseta.

Romera: zang, dans en gitaarspel uit de groep van de cantiñas.

Rumba: zang en dans afkomstig uit Cuba. In de eerste helft van deze eeuw werd de rumba gepopulariseerd door de zigeuners, vooral in Catalonië. In het flamencorepertoire onthouden wij vooral rumbavertolkingen van Pepe de la Matrona en La Niña de los Peines.

Saeta: religieus getinte zang, te horen tijdens processies van de Goede Week, door cantaores gebracht in de stijl van martinetes en siguiriyas.

Siguiriya: een van de basistypes (palos) van de flamenco.

Soleá: basispalo, 'moeder' van veel cantes.

Tablao: cabaret dat zich specialiseert in flamencovoorstellingen, vooral sinds de jaren vijftig, en geïnspireerd op de cafés cantantes van eind negentiende eeuw.

Tango: palo afkomstig uit de Afro-Cubaanse straattangos die rond het midden van de negentiende eeuw door de zigeuners geadopteerd zou zijn en nu een basispalo is. Niet te verwarren met de Argentijnse tango.

Tiento: langzame vorm van de tango flamenco.

Toque: gitaarspel, of het nu solo of in begeleiding is.